

Mətnşünas-alim

Sənət yolunu təsadüfi seçmə də, həyatda qazandıqlarına görə o özünü çoxlarına borclu bilir, onlara layiq olmağa çalışır. Kim bilir, belkə onu halat zəhmətlə böyütdən, təhsil verən valideynləri, orta məktəbdə ədəbiyyat fənnini ona sevdirdən Bliqeyta müəllimə olmasaydı, həyatı başqa bir sətəyə yönələcəkdi. Belkə də ailə məktəbdə oxuyarkən onu Cəll Məmmədquluzadənin, "Molla Nəsrəddin" in tədqiqatçısı kimi gören Mir Cəlal Paşayev, onu mətnşünas kimi qəbul edən, elmi yaradıcılığı üçün zəmanət verən Əziz Mirhəmədov kimi dəyərli insanlar olmasaydı, elmə, yaradıcılığa bu qədər də meyil göstərməyəcəkdi Elmira xanım.

Elə buna görədir ki, Elmira Qasımova bu gün də onları öz əhatəsində görür, bu gün də başladığı hər işə bağlı xəyalən onlarla məsləhətləşir, xeyir-dua alır, onların qarşısında cavabdehlik, məsuliyyət daşıyır və əldə etdiyi nəticə ilə onları razı salmağa çalışır.

Elmira Qasımova 1944-cü ildə Bakıda anadan olmuş, orta təhsilini 132 saylı şəhər məktəbində (1951-1961) almış, 1967-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib, filoloq, dil və ədəbiyyat müəllimi ixtisasına yiyələnmişdir.

Əmək fəaliyyətində 1968-ci ildə AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda — AMEA-nin müxbir üzvü Əziz Mirhəmədovun rəhbərlik etdiyi mətnşünaslıq şöbəsində kiçik laborant kimi başlamış, ərəb qrafikasını bilməsi ona məşhur "Molla Nəsrəddin" jurnalının tədqiqatçıları sırasına daxil olmasına yol açmışdır.

1968-ci ildə İnstitut o vaxtkı MK rəfəndən "Molla Nəsrəddin" jurnalının ərəb əlifbasından transfoneliterasiya edilməsi və təkrar nəşr olunması tapşırığını almış, işin icrasını görkəmli mətnşünas Ə.Mirhəmədov öz öhdəsinə götürmüşdü. 3 nəfərdən ibarət — filologiya elmləri namizədi Əliheydr Hüseynov, Turan Həsənzadə və o vaxtkı ali təhsilini bitirib yenidən işə qəbul olunan Elmira Qasımova da daxil olmaqla mətnşünas qrupu yaranmış, nəşrin elmi rəhbəri Ə.Mirhəmədov olmuşdur.

O, müxtəlif fasilələrlə 25 il nəşr olunan jurnalın təkrar nəşrinin III, V və VIII cildlərinə daxil olunan 1910, 1917, 1921-1922, 1924, 1930-1931-ci illərin mətnini ərəb əlifbasından transfoneliterasiya etmişdir. Bu, onun böyük əmək və mətnşünaslıq biliyi tələb edən işlərindən biri — çoxillik fəaliyyətidir.

Bir tərəfdən "Molla Nəsrəddin" jurnalının mətni üzərində uzun müddət işləməsi, digər tərəfdən isə V.V.Vinoqradov, D.S.Lixaçev, Y.İ.Masanov,

E.İ.Proxorov, S.A.Reyser, E.L.Yefremenko, M.P.Ştokmar, L.D.Opulskaya kimi rus alimlərinin əsərləri əsasında elmi-nəzəri tekstoloji biliyə yiyələnməsi onun gələcək tədqiqat istiqamətini müəyyən edir.

1984-cü ildə E.Qasımova "Cəll Məmmədquluzadənin gizli imza və naməlum əsərlərinin atributasiyası" mövzusunda namizədlik (elmi rəhbər: Ə.Mirhəmədov) dissertasiyası müdafiə edir. Bu mətnşünaslığın son dərəcə ciddiyyətlə tələb edən mürəkkəb bir sahəsinə — gizli imza və naməlum əsərlərin müəllifinin müəyyən edilməsi kimi problemin həllinə həsr olunmuş mükəmməl tədqiqat işi idi.

Sonrakı illərdə klassiklərin əsərlərinin toplanması, transfoneliterasiyası, tərtibi və çapa hazırlanması ilə məşğul olmuşdur. Mir Bədrəddin Səyidzadənin "Bir ömrün yadigarı" (1984, müstərek) şeirlər toplusu onun ilk tərtib işlərindəndir.

M.Füzulinin əsərlərinin üç nəşri — KAKK-nın (VII c. 1986), "Seçilmiş əsərləri"nin (II c. 1988), "Əsərləri"nin (II c. 1995) üzərində müstərek səmərəli elmi tərtib işi aparan E.Qasımova sonrakı fəaliyyəti dövründə Əli Nəzimin "Molla Nəsrəddin" jurnalı — ümumən mətbuat tarixinin tədqiqatçı baxımından zəngin, qiymətli məlumat mənbəyi kimi yararlı olan irihəcmi nədir mənzum xatirə — "Keçmiş günlər" (2006) əlyazmasını, "Seçilmiş əsərləri"ni (2006), "Molla Nəsrəddin" jurnalının 1921-ci il Təbriz nüsxələrini (2006), mətbuatın 50 illiyi münasibətilə nəşr olunan "Əkinçi" (2008), H.B.Zərdəbinin ölümünün 1 illiyinə həsr olunmuş "Dəbistan" (1908) jurnalının xüsusi buraxılış sayını (2012) və digər kitabları transfoneliterasiya edib müasir oxucuya çatdırmışdır.

Alimin mətbuat araşdırmalarına təqdim etdiyi dəyərli işlərdən biri də Qafqaz Sənətkar Komitəsinə Şərq Ədəbiyyatı və Mətbuatı üzrə ilk sənəduşurmuş olan M.Ş.Mirzəyevin "tamamı məxfi" sənədlərdən ibarət rus dilində "Qafqazda türk mətbuatı tarixi haqqında materiallar"ı (2008) əsəridir.

E.Qasımovanın mətnşünaslıq sahəsindəki çox böyük zəhmət və məsuliyyətlə tələb edən işlərindən biri də "Molla Nəsrəddin" jurnalı səhifələrindəki minlərlə gizli imzaların müəllifinin müəyyən edilməsi üçün "açar" ola biləcək müxtəlif gümənagəlməz və əldə edilməsi çox hələdə asanlıqla mümkün olmayan, istiqamətverici dəlillərin məcmusu kimi əsasən peşəkarlar üçün nəzərdə tutulan "İmzalar. "Molla Nəsrəddin" (1906-1921)" (2011, I hissə) bibliografik göstəricidir. Mükməməl bir şəkildə Milli Mətbuatımızın 140 illiyi münasibətilə yenidən 2015-ci ildə nəşr olunmuş kitab da (E.Qasımova, A.Əliyeva. "İmzalar. Molla

Nəsrəddin" (1906-1931) bu qəbildəndir

Bibliografiya tədqiqatçıları üçün 25 illik jurnalın mətnində işlənən istənilən gizli imzaları, onun müxtəlif fərmələrini və onların mənbələrini asanlıqla əldə etmək, jurnalın nəşri boyu həmin gizli imzaların dərc olunmuş mətnləri seçib, üzərində müəlliflik hüququnu bərpa etmək kimi mürəkkəb işin ilk çətinliyini həll etmişdir.

Müəllifin Milli Mətbuatın 140 illiyi münasibətilə daha bir kitabı — gizli imzaların ilk bibliografik göstəricisi — "Novruz Ağayev. Mərziliyə Paşayeva. İmzalar" (2015) əlyazması əsasında çap olunmuşdur.

E.Qasımovanın "Gizli imza: yaranma səbəbi, üsulu və atributasiyası" mövzusunda monoqrafiyası isə nəşrə təqdim edilmişdir. "Satirik mətbuatdakı gizli imzaların bibliografik göstəricisi və H.Zərdəbinin "Türk nəğmələri" üzərində iş tamamlanmışdır. O, hazırda Hacı Səlim Seyyax Qasımzadənin həyatı, ədəbi irsinin tədqiqatı və nəşri üzərində çalışır.

50-dən artıq elmi, kütləvi məqalə, kitablara verilən ön söz, lüğət və izahın müəllifi olan mətnşünas-alimin fəaliyyət istiqamətini əsasən mətbuat tarixi, onun filoloji-tekstoloji tədqiqatı və nəşri təşkil edir.

"Molla Nəsrəddin"ə "tale yazım" deyən, ona qəlben, ruheri, demək olar ki, bütün varlığı ilə bağlı olan Elmira Qasımova 1988-1993-cü illərdə Azərbaycan Radiosunun ədəbi-dram verilişləri redaksiyasının nəzdindəki "Molla Nəsrəddin" radio jurnalının ssenar müəllifi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Satirik yazılarnı "Tək səbir", "Heqiqət", "Vətənpərvər", "Azərbaycan qadını" və s. mətbuat səhifələrində müxtəlif gizli imzalarla dərc etdirmişdir.

Mətnşünaslığı ədəbiyyatşünaslığın başlanğıcı, əsası kimi qiymətləndirən zəhmətkeş alim E.Qasımova bu gün də yorulmaq bilmədən xüsusi şövq ilə çalışır, gördüyü işin dəyərini bilir və ondan qədərincə zövq almağı bacarır. Özünün deydiyi kimi, bu gün onun "görmək istədikləri" işlər indiye kimi "gördüklərindən" daha çoxdur. Bu işlərdən biri "Molla Nəsrəddin" jurnalında onomastik vahidlər cildinin nəşrə hazırlanmasıdır. Bu, hələ təkrar nəşrin çapa hazırlanması işi layihələşdirilərkən nəzərdə tutulan, nəşrin elmi nəşr kimi lütfünü artıran əlavə cildidir. O, "Gizli imzalar" hissəsi artıq hazır olan bu cildi jurnalın 110 illiyi münasibətilə nəşr etməkdə arzusundadır.

Bu şərəfli ömrü yolunda Elmira Qasımovaya bundan sonra da uğurlar dileyirik.

Məhərrə ƏLİYƏVA,
"Respublika".